

שבועות ג

משה שווערד

1. תוספות מסכת שבועות דף ב עמוד ב ד"ה מכדי תנא

מכדי תנא ממכות סליק – [1] אף על גב דקיימא לן (ע"ז דף ז.) דבתרי מסכתות אין סדר למשנה ה"מ לענין מחלוקת ואחר כך סתם שרבי לא שנה לתלמידיו המסכתות על הסדר אבל אחר ששנאן סדרן על מכוון בהוייתן זו אחר זו.

2. חדושי הריטב"א מסכת שבועות דף ב עמוד ב

גמרא מכדי תנא ממכות קא סליק. וא"ת הא מנא ליה דהא קיימא לן (ע"ז ז' א') דאין סדר למשנה בתרי מסכתות, וכי תימא כדכתב הרב בן מיגא"ש ז"ל דכולה נזיקין חדא מסכתא היא, הא פלוגתא דאמוראי היא ... [2] ויותר י"ל דכי אמרינן אין סדר לשתי מסכתות, על הרוב נאמר, אבל מקובלין היו בסידרן של אלו, וכן בסוטה ונזיר דפרכינן נמי כי הכא (סוטה ב' א') מכדי תנא מנזיר קא סליק, כנ"ל.

3. שערים מצויינים בהלכה

מכדי תנא ממכות סליק. פרש"י כך סדר המשנה. וכתבו התוס' אע"ג דק"ל (ע"ז ז.) דבתרי מסכתות אין סדר למשנה כו', אבל אחר ששנאן סדרן על מכוון בהוייתן זו אחר זו. ואפשר דזהו נמי כוונת רש"י. ובחי' הריטב"א תירץ דכי אמרינן אין סדר לשתי מסכתות על הרוב נאמר, אבל מקובלין היו בסידרן של אלו. ובחי' הרשב"א הביא לתירץ בשם הר"י מיגש, דאפ"ה כל היכא דאיכא לשנויי משנינן, כלומר שמצא סדר המשנה כן שכתבו שבועות אחר מכות, וכיון שמצא טעם לדבר אפי' איתא דאין סדר למשנה קא יהיב טעמא, אבל אילו לא מצא טעם לא היו מדרקין בה כלל, וזה ודאי נוהג בגמ' בהרבה מקומות כדברי הרב ז"ל. ועיי"ש ובחי' הרמב"ן והריטב"א מש"כ עוד בזה. ועי' ביד מלאכי (כלל כח) דהא דאמרו אין סדר למשנה, היינו במקום שהאמוראים נסתפקו אולי נשנה המאורע קודם, אבל בסתם יש לומר שנשנה על הסדר שיש לנו. וצ"ע מש"כ המאירי (הקדמה למס' תענית) שיש להסתפק אם נסדרו "על דרך המקרה", או שיש טעם בסידורם ע"ד שביאר הרב מורה צדק [היינו הרמב"ם] בפתיחתו לביאור המשנה. וראיתי בחי' הר"י מיגש שפירש (ריש מסכתין) מאי שנא דקתני שבועות בתריה שהוא קרבן,

כלומר מאחר שהיה עוסק במחויבי מלקות, איך יצא ממנו לעסוק במחויבי קרבן. כתבו התוס' במס' ב"מ (ב. ד"ה שנים) דרבי כשחבר המשניות על הסדר חברים, וצריך בכל מסכתא טעם למה נשנית אחר שלפניה, כדדייק בריש מס' שבועות מכדי תנא ממכות קסליק וכו'. וכתב הרמב"ם (הקדמה לפיהמ"ש) שסידר שבועות אחר מכות, מפני שיש דמיונים בדיניהם ומשפטיהם כמו שנזכר בתלמוד (ולא כתב מהו הטעם), והוסיף עוד טעם משום שהוא ג"כ ממעשה הדיינים, שאין רשות לכוף על השבועה אלא לשופט נועי במלאכת שלמה בשם הרח"ן. ובחי' ר"מ קזיס מפרש, דהשבועות על הרוב לא תיעשנה אלא בפני ב"ד ובציווי הדיינים, דשבועת הדיינים אין חיובה אלא בב"ד, ושבועת מודה במקצת ג"כ קראום שבועת הדיינים, וכ"כ בתורה בדיני השבועה (משפטים כב-ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים", ולפיכך הקדים מס' סנהדרין תחלה ואח"כ מס' מכות, כי במס' סנהדרין ביאר המיתות המסורות לב"ד, ובמס' מכות ביאר דיני המלקות ואח"כ סדר מס' שבועות. ועי' בשו"ת מהרי"ק (סי' קעז) דרבי היה שונה המשניות לפעמים שלא כסדר ענין המסכתא, משום שהתנאים הראשונים שנו אותו כך.

4. תוספות מסכת שבועות דף ב עמוד ב ד"ה חייב על

חייב על הראש שתיים - נראה דאע"ג דעל הזקן אינו חייב אלא בתער כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כא.) דבעי' גילוח שיש בו השחתה בהקפת הראש חייב אף במספרים כעין תער ...

5. חדושי הריטב"א מסכת שבועות דף ג עמוד א

ועל הזקן שתיים מכאן וכו'. ... ויש מחלוקת בין הפוסקים ז"ל אם חיוב הקפה בתער דוקא דומיא דהשחתת זקן או אפילו במספרים כעין תער, ובתוספות האריכו בזה הרבה גם בכאן, ואני הארכתי בזה במקומו במסכת מכות (כ"א א'), ודעת רבינו ודעתי דשורת הדין דבתער דוקא, דיליף מהשחתת זקן דהא איתקוש בקרא, ויליף נמי השחתה מהקפה לחייב על הנשחת כמשחית דומיא דבהקפה דחייב הניקף כמקיף דכתיב ביה לא תקיפו (נויר נ"ז ב'), והכי איתא בתוספתא דמכות (פ"ג ה"ז) ואינו חייב עד שיקיפו בתער, והדיא דמסכת נויר (מ"א ב') דמשמע דקשיא אהא פירשתי במקומה, מיהו למעשה ראוי להחמיר ולאסור במספרים כעין תער.

6. רא"ש על מכות פרק שלישי - סימן ב

אלמא הקפת הראש אפילו במספרים אסור ואפילו אי מצורע מגלח במספרים איכא דחיית לאו והא דתניא בתוספתא גבי פאת הראש ואין חייב עד שיטלנו בתער במספרים כעין תער קאמר:

7. שו"ע יו"ד סימן קפא - איסור גילוח הפאות:

- (א) פאות הראש הם שתיים. סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל: ...
(ג) אינו חייב אלא בתער. ויש אוסרים במספרים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם:

8. רבי עקיבא איגר מסכת שבועות דף ב עמוד ב

שם תוס' ד"ה חייב וכו' בהקפת הראש חייב אף במספרים. לפ"ז נראה דגם במלקט ורהיטני חייב כיון דלא מקשי' ראש לזקן לענין מספרים מנ"ל לפטור בראש במלקט ורהיטני אף דתוס' כתבו אחר כך וליכא למימר דשרי במספרים וכו' דהקפת הראש אסור במלקט הרי דר"ל דלענין מספרים אתקש ולמלקט לא אתקש. היינו דאתקש רק לענין המפורש בקרא וזו דלא תשחית דבעי' השחתה ולמלקט לא אתקש. אבל בהיפך לומר דלמלקט אתקש ולמספרים לא אתקש מה"ל לחלק וא"כ למה דפסקי' בש"ע סי' קפ"א ס"ב דראוי לחוש להאוסרים בהקפת הראש במספרים ה"נ יש לאסור במלקט וא"כ יהיה אסור לסרוק פאות הראש, וצ"ע לדינא וכתבתי מזה בתשובה. ראיתי להתעורר ולתמוה איך מצינו ידינו ורגלינו בסריקת פאות הראש, הלא לדעת יש אוסרים בש"ע יו"ד (סימן קפ"א ס"ג) דבמספרים כעין תער ג"כ אסור בגילוח הפאות והמחבר סיים דיש לחוש לדבריהם, וזה דעת תוס' ריש שבועות דלא ילפינן פאות מזקן ול"צ דוקא בהשחתה דתער, ה"נ נימא דלא דמי לענין דרך גילוח דפאות הראש אף שלא דרך גילוח חייב.

ועיין בתוס' שם שבקשו לומר בהיפך דבמספרים אינו חייב ובמלקט ורהיטני חייב (והיינו דבזה י"ל אף דלא מדמינן פאות לזקן לענין שלא בדרך גילוח, מ"מ השחתה בעי' מסבא דכמו דאמרין לפי האמת דבמניח כדי לכופ ראשן לעיקרן לא מקרי הקפת הראש דאינו משוה צדעיו לאחוריו כיון דנשאר השער בגידול לכופ ראשן לעיקרן, ה"נ י"ל לס"ד דתוס' דכל שאינו משחית השער מעיקרא לאו שם הקפה עליו), ובסוף העלו והוכיחו רק דבמספרים אסור אבל במה דהיו סבורים דבמלקט ורהיטני אסור זהו אפשר גם למסקנת דבריהם, וגם מסבא בממנ"פ כיון דבמספרים חייב אף דלא הוי השחתה דלא מדמינן פאות הראש לזקן, א"כ מנ"ל לומר דבמלקט ורהיטני פטור הא פשיטא דגם בזה משוה צדעיו לאחוריו.

ואף דיש לדון קצת בס"ס, ספק דלא כתוס' אלא דתער דוקא כמו בזקן, וספק כשיטת הסוברים דבשיר ב' או ד' שערות מהני דלא מקרי הקפה, מ"מ הא לפ"ז נקל ג"כ במספרים מהך ס"ס עצמו, והרי מפורש להדיא בש"ע דלא יגע יד בכל הפיאה אף במספרים, הרי דגם במשייר מקצת שערות אסור במספרים, וא"כ ממילא ה"ה במלקט ורהיטני ומסרק דמ"ש זה מזה, ומטעם דבר שאינו מתכוין א"א להתיר דהא סריקה הוי פסיק רישא כדאמרין בנויר אבל לא סורק, וצ"ע לדינא.

• שערים מצויינים בהלכה

שם) כפי' הראשון]. וכתב הגרע"א דלפ"ז יש לאסור לסרוק פאות הראש, וסיים דצ"ע לדינא. ועי' בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קלט) דנהגו כל גדולי עולם לסרוק במסרק ולא חששו בזה, וכן נהג רבו הגר"צ אדלר, וש"מ דלית דחש להא מילתא, וכבר הבאנו דבריו במס' קידושין (לה: ד"ה כל - עי'). ועי' בדברינו במס' מכות (כ. ד"ה על הראש - ועי'). ובהגהות בית שאול (מכות פ"ג מ"ב) מחלק בין סריקה למלקט ורהיטני. דבסריקה ודאי מותר. וע"ע

9. שערים מצויינים בהלכה

הקלה לקיים אותה שכחתם. ובשו"ת חתם סופר (א"ח סי' קנט) כתב, שמה שמביאים בשם המקובלים שלא להושיט ידיו בזקנו כלל, אין לנו עסק בנסתרות, אבל מהם ומהמונם הותרה הרצועה ונתלים באילן הגדול הרמ"ע מפאנו בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהיה מגולח כו', ואולי תחילת מנהגם באיסור היה משום חוקי עכו"ם, אבל אחר שכבר נהגו לגלח כו' ע"כ

צריכין אנו ללמוד זכות כו' וכיון שהותר הותר, והמחמיר קדוש יאמר לו, והמיקל לא יאמר עליו מקור משחית ח"ו כו' עכ"ל.

האריך בכל זה. וכן בתשו' מנח"א (ח"ב סי' מח) האריך בהרבה ראיות לסתור דברי החת"ס הנ"ל, והביא מכמה פוסקים שדברי האריז"ל אינם רק עפ"י סוד נועי' מה שכתבנו במס' מכות כא. ד"ה גילוח בשם החפץ חיים בספרו מחנה ישראל אלא גם עפ"י נגלה שלהרבה ראשונים יש איסור גמור לספר הזקן במספרים, וכמש"כ בספר החינוך (מצוה רנב)

10. עיין באריכות במראה מקומות לדף כ מכות ADDENDUM ולדף כא מכות

11. דבר יעקב מסכת מכות דף כ עמוד א

והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו - **הרמב"ם** [הל' ע"ז יב - א וז וסה"מ ל"ת מג ומד] והחינוך [מצוה רנא ורנב] **מבארים שדרך העובדי כוכבים להקיף ראשם ודרך כהני העובדי כוכבים להשחית זקנם, ולכן אסרה תורה להקיף הראש ולהשחית הזקן. הטור** [יו"ד סימן קפא] **כתב שהטעם הזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות, כי מצות מלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן.**

הב"י מבאר שהטור הבין שכוונת הרמב"ם שאם לא היו יודעים טעם המצוה לא היינו מצווים לעשותה, ולכן מקשה שמצות המלך הן עלינו אף אם לא נדע טעמן. **ואומר הב"י שגם הרמב"ם סובר כן, אלא דס"ל שראוי לבאר הטעם היכא דאפשר.** והראיה שזה הטעם מזה שהתורה כתבה איסור השחתה והקפה סמוך לאיסור לא תנחשו ולא תעוננו ושרט לנפש וכתובת קעקע, שכולם היו חוקות הגוים.

הב"ח כתב שהרמב"ם ידע שזה הטעם כיון שראה שכן עושים כומרי עכו"ם וראה כן בספריהם, והבין מדעתו דלכן אסרתו תורה כדי שלא נלך בחוקות הגוים, וכתב הטעם כדי להגדיל האיסור שעוברים גם בלאו של ובחוקותיהם לא תלכו.

הדרכי משה כתב שהטור לא התכוון שכוונת הרמב"ם שאם לא היו יודעים טעם המצוה לא היינו מצווים לעשותה, שזה דרך הפוקרים שרק מאמינים למה שיסכים אליו השכל, אלא כוונת הטור שאין הטעם מפורש, ולכן היכא דליכא הטעם אין להתיר האיסור.

הט"ז [סימן קפא - א] **כתב שהרמב"ם תלה דין זה בחוקות הגוי כדי שיהיה מותר להקיף הראש ולהשחית הזקן משום שלום מלכות, וכמש"כ השו"ע** [סימן קעז - ב] **לענין מלבושי הגוים, שאדם הקרוב למלכות שחייב להדמות להם ליכא אצלו איסור של חוקות הגוי. וע"ז פליג הטור שאין אנו יודעים מה הטעם שאסרה תורה הקפת הראש והשחתת הזקן, ולכן אין להתיר משום שלום מלכות.**

הפתחי תשובה [סימן קפא - א] מביא תשובת הפנים מאירות והמנ"ח [מצוה רנא - א] מביא המשנת חכמים שהשיגו על מה שהט"ז מתיר לפי הרמב"ם, וכתבו ש"א להתיר משום שלום מלכות איסור שמפורש בתורה, ורק חוקות הגוים שאינו מפורש בתורה, מסרין הכתוב לחכמים והם התירו לקרובי מלכות. רבנו בחיי [ויקרא יט - כז] ביאר איסור השחתת זקן כדי שלא יתבטל ההבדל שטבע ה"ת בין איש לאשה.

12. תוספות מסכת שבועות דף ג עמוד א ד"ה ועל הזקן

ועל הזקן שתיים מכאן - נראה דמשחית ונשחת שניהם חייבין כמו בהקפת הראש דאמר בפ' ב' נזירים (נזיר דף נז: ושם) אחד המקיף ואחד הניקף במשמע ...

13. תוספות מסכת שבועות דף ג עמוד א ד"ה גבי הדדי

גבי הדדי כתיבי ודמיין אהדדי - בטעמא דכתיבי גבי הדדי סגי כדאמר במס' נדרים (דף ב:) וא"ת גבי מראות נגעים ליתני כולהו דדמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד וי"ל דליתיה בדלי דלות וא"ת מ"מ ליתני במתניתין קודם יציאות שבת כיון דאיתא בדלות ודמי טפי לשבועות וי"ל דהני לכפר והני להכשיר.

14. חדושי הריטב"א מסכת שבועות דף ג עמוד א

שתיים אוכל ולא אוכל, פירש רש"י ז"ל אוכל להטיב לא אוכל להרע, וא"ת למה שינה מסדר הפסוק דנקט להרע מעיקרא, [1] וי"ל דקרא נקט להרע מעיקרא שכן הוא רוב הנשבעין לענות נפש, אבל תנא לא בעי למיתני מעיקרא אלא הן קודם ללאו כדנקיט בכל דוכתא אעשה ולא אעשה, [2] ויש שפירשו דשאוכל היינו להרע שהוא הרעה בהעברת שבועתו, ולא נהירא לי כלל.

15. תוספות רא"ש על שבועות דף ג/א

שתיים אוכל ולא אוכל. תימה אמאי שינה מסדר הפסוק להרע או להטיב ולהרע היינו לא אוכל [וה"ל למיתני לא אוכל תחילה], [2] וי"ל דאוכל היינו הרעה [שהרי נשבע שאוכל ולא אוכל נמצא שהרע לעצמו] בעברת שבועתו:

16. ריטב"א על שבועות דף ב/א

והאי שבועות שתיים שהן ארבע דקתני, פירש רש"י ז"ל שתיים שאוכל ושללא אוכל שהן להבא. שהן ארבע שאכלתי ושללא אכלתי שהן לשעבר, ובודאי שכן מוכיח בגמרא לקמן בריש מכילתין (ג' א'), ולא מן הלשון הנמצא בקצת נוסחי שמפרש כן להדיא, דהוא לאו לישנא דגמרא הוא אלא פירוש הגאונים דפתקוה בגמרא, אלא מדאמרין בגמרא מני מתני' אי רבי ישמעאל קשיא שבועות דהאמר אינו חייב קרבן אלא על העתיד לבא, אלמא משמע להו דשתיים שהן ארבע דקתני היינו כדפירש רש"י ז"ל, דאילו לרבי ישמעאל שתיים שהן ארבע היינו שאוכל ושללא אוכל שיש בהם הרעה והטבה ושאוכל צרור לים ושללא אזורק שאין בה הרעה והטבה וכולם להבא כדאיתא בפרק שלישי (כ"ו א'), ומיהו איכא למידק מהיכך משמע להו לבעלי הגמרא דמתני' מרבי לשעבר כרבי עקיבא ולא אזורק ולא אזורק כרבי ישמעאל, וי"ל דסמכי בה אמשנת פרק שלישי (י"ט ב') דקתני בה הכי בהדיא, ומשמע להו דההיא מתני' פירושא דמתני' דהכא היא, דבתר דפסיק תנא ושרי הלכות ידיעות הטומאה דזוטרן כדאיתא בגמרא (ג' א'), הדר לפרושי הלכות שבועות:

17. מאירי על שבועות דף ב/א

שבועות בטוי הוא שנשבע בדבר שאינו מצד עסק ותביעת אחרים עמו אלא שמתעורר מעצמו ונשבע שאעשה כך או שלא אעשה שעשיתי או שלא עשיתי והיא חלוקה לארבעה פנים שתיים להבא והוא שאוכל היום ולא אוכל או שלא אוכל היום ואוכל ושתיים לשעבר והם שאכלתי ולא אוכל או שלא אכלתי ואוכל וכל שעבר על שבועתו במין זה במזיד לוקה חוץ מאוכל ולא אוכל לדעת רוב פוסקים כמו שיתבאר בגמרא (ג' ב') ואזהרתו מלא תשבעו בשמי לשקר ובשווג מביא קרבן עולה ויורד האמור בפרשת ויקרא בפסוק נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב כלומר להרע לעצמו או להיטיב לעצמו והקרבן הוא כשבה או שעירה לעשיר ושתי תורים לעני ועשירית האיפה לדלי דלות:

18. תוספות מסכת שבועות דף ב עמוד א ד"ה יציאות השבת

יציאות השבת שתיים שהן ארבע - בגמ' מפרש שתיים הוצאה דעני ודבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני ודבעל הבית ותימה אמאי חשיב דעני ודבעל הבית בתרתי דמה לי עני ומה לי בעל הבית ויש לומר דאצטריך למתנייהו משום דקס"ד דלא הוי דרך הוצאה אלא כשעומד ברשות היחיד ונטל פירות ויצא לרשות הרבים אבל כי האי גוונא דגופו ברשות היחיד וידו ברשות הרבים או איפכא לאו דרך הוצאה היא ובכי האי גוונא אמר בפ"ק דשבת (דף ג:) ידו של אדם אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים ואצטריך למיתני תרוייהו דאי תנא חדא לא הוה שמעינן אידך ומהאי טעמא נחא ליה דלא תני הך הוצאה שלישית כדפרישית ור"ת מפרש דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי אם מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד ומה לי לרשות הרבים לכך הוצרך לפרש כל ענינים דעני ודעשיר ...

• **חדושי הריטב"א מסכת שבועות דף ב עמוד א**

יציאות השבת שתיים שהן ארבע. פי' שתיים הוצאה דעשיר שמוציא מרשות שעומד בו והוצאה דעני שמוציא מרשות שאינו עומד בו, שהן ארבע בהדי הכנסה דעשיר שמכניס מרשות שאינו עומד בו והכנסה דעני שמכניס מרשות שעומד בו, וא"ת והלא שם הוצאה והכנסה אחד הוא ומה לי עשיר ומה לי עני עד שיהיו נמנין לשתיים שהן ארבע, י"ל **דמשום דמלאכת הוצאה והכנסה דשבת חידוש [הוא] הוצרך התנא לשנות בה כל צדדין שאפשר לחייב על כולם, שלא נאמר אין לך אלא מקום חידוש בלבד, והחידוש, שכל המלאכות תלויות בעצמן וזו תלויה ברשויות, שהמפנה חפצים מזוית לזוית כל היום פטור ובהוצאה והכנסה חייב בכזית או בכגרוגרת, ותדע דכולהו מלאכות גמירי ממשכן וזו הוצרך הכתוב לפרוט בה בפירוש או מן ויכלא העם מהביא (שמות ל"ו) או מדכתיב (שמות ט"ז) אל יצא איש ממקומו דדרשינן (עירובין י"ז ב') אל יוציא כלומר אל יצא הוא וכליו, ושתייהן הוצאה דעשיר מן הסתם.**

19. שערים מצויינים בהלכה

ואינו חייב על העלם מקדש. כתב ברמב"ן עה"ת (ויקרא ה-ז) טעם שהקילה תורה בטומאת מקדש וקדשיו, אף דהוי בזדונן כרת, מפני שהוא טועה בדבר מצוה, כי הכהן האוכל קדשים והבא למקדש להשתחות או להקריב קרבן, עוסק הוא במצוה ודעתו לשמים, ולפיכך אע"פ שחטא בהעלמת הטומאה, ריבה לו הכתוב כפרות. וזה הטעם נוחא אליבא דרע"ק, אבל אליבא דר' ישמעאל דחייב בהעלם מקדש וקודש, א"כ אינו טועה בדבר מצוה. ובפנים יפות (שם) מפרש, דהטעם משום דטומאה הותר מכללו בצבור עי"ש, וזה שייך נמי בהעלם מקדש וקודש. ועי' בתוספתא (פ"א מ"ב) היה ר"ש אומר קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה וכו'.

20. תוספות מסכת שבועות דף ג עמוד א ד"ה מהן לחיוב

מהן לחיוב מהן לפטור - אהאי שינויא ואשינויא דמלקות ה"מ למיפריך מסיפא דמוכח דמתני' לענין חיוב קרבן וא"ת בשלמא כי מוקי לה כר' ישמעאל דאע"ג דאינו חייב אלא על העתיד מ"מ שפיר תני בהו שהן ארבע הואיל וקעביד איסורא במזיד אבל כי מוקי כר' עקיבא אמאי תני ליה כלל כיון דשוגג הוא ולא מייתי קרבן וי"ל דמ"מ חשיב להו שפיר שהן ארבע הואיל וקעביד איסורא בשוגג.

=====

21. תוספות מסכת שבועות דף ג עמוד ב ד"ה הא דומיא

הא דומיא דמראות נגעים קתני - הא דלא פריך מיציאות השבת משום דיציאות גופייהו לא ידעינן דהוו בכולהו לחיובא אלא מדומיא דמראות נגעים לקמן בפירקין (דף ה.).

22. שערים מצויינים בהלכה

שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה. עי' בשו"ת הרא"ש (כלל ח-ו) שמבואר דאם ראובן נשבע לתת לשמעון מתנה לזמן פלוני, ועבר הזמן ולא נתן, שאינו חייב לתת לו מחמת שבועתו, וזה דומה להא דאמרין בגמ' כאן שבועה שאוכל ככר זו היום, ועבר היום, שאינו חייב עוד לאכול אותו ככר. ועי' בטו"ז (יו"ד סי' רכח סק"ז) דהרא"ש ס"ל כיון שאין עליו חיוב בלא שבועה לכן פטור, משא"כ בפרעון שכבר הוא חוב עליו לעשותו. וע"ע בביאור הגר"א (ס"ק קט) מש"כ בשם מהר"ם פדוואה (סי' עב).

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף ג עמוד ב

דברי הריצב"א במלקות על שבועה דאי"ב מעשה

קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. יש בזה ב' פירושים בתוס', א. דרבי ישמעאל ס"ל כן בכל התורה, וא"כ אין כאן חידוש כ"א חידוש הנ"ל. פי' ב' בתוס', מהריצב"א, דוודאי בכה"ת אין לוקין על לאו שאין בו מעשה, והכא לוקה, דדוקא גבי שבועה ס"ל כן ומשום דס"ל לרי"ש דדרשא דלא ינקה, דשבועת שקר קאי על להבא. ולריצב"א יקשה המשך הגמ'. דדנה מנותר בפסח וכו', והרי ל"ש זל"ז כלל. וכו' המהרש"א דישיב בדוחק. וצ"ת מה היישוב.

ונראה ליישב [ושמא המהרש"א כיון לזה] דכל דברי הריצב"א לא שייך להעמידם בדברי ריו"ח כלל, דאם נאמר דריו"ח ס"ל ג"כ חילוק [של הריצב"א] בין לאו שאין בו מעשה דשבועה לשאר לאו שאין בו מעשה, א"כ יקשה באמת מנא ליה לריו"ח לפסוק דלא כסתם משנה שלנו, דהרי לא מצינו שום הכרח שיש מי שחולק על רי"ש דמשנתינו לענין לאו שאין בו מעשה דשבועה, ובע"כ שסברת הריצב"א לא אמרה אלא בתחלת הסוגיא. אבל כשהגמ' באה ליישב דברי רבי יוחנן שלא יקשה דריו"ח אדר' יוחנן, הרי ביאור הגמ' בדברי ר' יוחנן הוא דר' יוחנן לית ליה סברת הריצב"א.

וזה אין להקשות על ר' יוחנן זה גופא דמנא לך לומר שיש מחלוקת בין סתמא שלנו לסתמא דנותר, והרי יש מקום לומר סברת הריצב"א, ומכח הסתירה מוכרח לומר סברת הריצב"א. זה ל"ק כלל, דמכיון דר' יוחנן לית ליה חילוק הריצב"א, א"כ אין להכריח לר' יוחנן לסבור זה מחמת הסתירה בין הסתמא לסתמא. וכע"ז ס' הריטב"א למה לא אמר הש"ס דטעם נותר מצד התראה - ספק. וכו' הריטב"א דהרי ר' יוחנן ס"ל דשמה התראה, ע"כ. והשתא יקשה היאך נקט ר' יוחנן שיש מחלוקת בין סתם משנה לסתם משנה, והרי יש ליישב הסתירה מצד שנסבור התראה - ספק לאו שמה התראה, ומבואר דכיון דלא ס"ל לר' יוחנן חילוק זה, אז אין טענה על ר' יוחנן שיוכרח לסבור החילוק כדי ליישב הסתירה בין סתמא לסתמא. וה"ה נמי ב"ד. אכן בהמשך הסוגיא דאמר הש"ס דר' יוחנן אשכח סתמא דשבועה וכו', א"כ שוב יש לקיים סברת הריצב"א גם לפי ר' יוחנן, ופשוט.

24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף ג עמוד ב

בסתירת הרמב"ם דלא לוקה בנותר

דתניא לא תתירו. כ' הרמב"ם בהל' קרבן פסח, דאינו לוקה מצד דניתק לעשה. ובריש הלכות קרבן פסח גבי לא ילין חלב וכו' כ' הר"מ דאינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ולא הזכיר הטעם משום דניתק לעשה וקשיא מדידיה אדידיה. ועמדו בזה הכ"מ והלח"מ.

ומרחיב הלחם משנה את הקושיא שהרי יש גם נפק"מ בין הטעמים בגוונא דביטלו ולא ביטלו, כגון אם זרק את הנותר לים שא"א מעתה לקיים בו מצות עשה דשריפת נותר. עיין שם.

והנה איתא ביומא ל"ו. דעולה מכפרת על עשה ועל לאו הניתק לעשה, ומקשינן תוס' למה לא נקט לאו שאין בו מעשה ולא שבכללות וכו'. וכו' תוס' דלשון ונראה לו לכפר עליו משמעו על איסורין שבידו לתקן.

והרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות גם כן מביא גמ' הנ"ל דיומא ל"ו.

והנה בתמורה פריך לר' יעקב למה הוצרך הכתוב לניתוקיה לעשה. ומשני דלא בא הכתוב לניתוקיה לעשה אלא להוצרך הכתוב לכותבו לענין לשרוף הנותר ביום טוב דבעי ממחרת עיין שם. ומשמע שם דלמ"ד משום לאו שאין בו מעשה לית ליה דנותר ניתק לעשה. והשתא י"ל דהרמב"ם בא לומר דנותר בפסח הוי גם לאו שאין בו מעשה וגם לאו הניתק לעשה, [ודלא כר' יעקב, דס"ל דאינו ניתק לעשה] והשתא א"ש מה שהזכיר הרמב"ם הטעם דניתק לעשה, דאף שטעם דאין בו מעשה כולל יותר דמועיל לפטרו אף בביטלו, וכמו"ש הלח"מ הנ"ל.

אך דמ"מ יש גם לאידך גיסא נפק"מ במה שיש גם הטעם דניתק לעשה, והנפק"מ היא לגבי זה שעולה מכפרת עליו, וזה מיקל קצת התמיהה על הרמב"ם.

25. שערים מצויינים בהלכה

לא אמר משום התראת ספק, שהרי כן הוא סובר לקמן (שם פ"ה ה"ב) דאינה התראה, וכתב שתמיהתם היא מהופכת, שהיה להם לתמוה למה כתב כן לקמן (פ"ה), אבל דבריו כאן (פ"ד) בצדק ובמשפט הם. ומפרש במעשה רקח (שם הכ"א) דמשמע דס"ל דאף דהתרו התראת ספק והויא התראה, הכא פטרינן ליה, מפני שלא עשה מעשה, וזו מחלוקת ר"י ור"ל, דלר"י פטור מפני שלא עשה מעשה, ולר"ל מפני שהוא התראת ספק, ומזה יש ללמוד דהרמב"ם ס"ל דהתראת ספק שמה התראה, שהרי פסק כר"י. ועי' בלח"מ (שם פ"ד הי"ז) דהרמב"ם פוסק כר"י דהתראת ספק שמה התראה. וכ"כ בהל' סנהדרין (פט"ז ה"ד), וכתב הרשב"ש (שם) דדבריו בהל' סנהדרין הם עיקר. ועי' בכרתי (סי' צח).

ר"י אמר אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. כתב הרמב"ם (שבועות פ"ד ה"כ) שבועה שאוכל כבר זו היום ועבר היום ולא אכלה כו' במזיד אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה, ואע"פ שעבר על שבועת שקר. וכתב בשו"ת הרשב"ש (סי' תרי) דיש שתמהו למה

א. קהלות יעקב

סימן ב

הערות בדברי התוס' ד"ה ועל הזקן

א) ד"ג תוס' ד"ה ועל הזקן כצ"ל סוגיא דנזיר דנ"ז דרז אדא צ"ל כזר המקיף את הקטן פטור משום דאיתקף מקיף לניקף כל היכא דניקף חייב כו' וגבי קטן דהניקף פטור גם המקיף פטור. נכאורא מכאן ראי' למה שדנו האחרונים ז"ל כהא דקטן פטור ממלוות אם אינו מלווה במלוות כלל או דגם הוא מלווה ומה שאסרה תורה גם לו אסרה רק דמעונש פטריה רחמנא וככי משמע צסוגיא דסנהדרין כ"ה

ט"ז דאמרי' גבי קטן כיון דמזיד הוא חקלא חיבא, ורחמנא הוא דחס עליה ט"ש ועי' תצו"ש כ"י א' ס"ק מ"ט ומש"כ שם צ"ש מהר"ל ז"ל, דלכא"ו אם נימא דהקטן מלווה במלוות א"כ הוא צאיכור ניקף וראוי לחייב נמי את המקיף אפי' לראצ"א דמקיש מקיף לניקף ואף שמעונש פטור זה הקטן הניקף מ"מ את המקיף לכא"ו שפיר יש לחייב גם טעם כיון דהוא הקטן עכ"פ מוזהר ממילא הא עובר בגדול על ל"ת צמזד, ורק על הקטן חס רחמנא לפטרו מעונש. ואפי' אה"ל דהילפותא היא שכל שהניקף פטור מעונש גם המקיף פטור מעונש מכל מקום איכאורא עכ"פ ודאי יבא על המקיף כיון